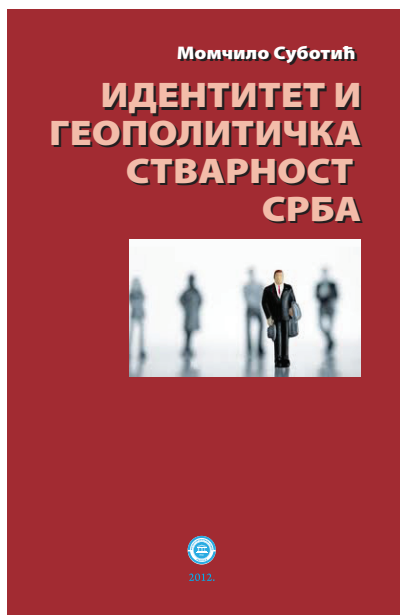

УДК 323.1(=163.41)(049.3)

Душан Суботић*

Приказ књиге: Момчило Суботић, *Идентитет и геополитичка стварност Срба*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, 312. стр.

У својој новообјављеној књизи *Идентитет и геополитичка стварност Срба*, Момчило Суботић на занимљив начин доводи у везу питање српског идентитета и тренутни геополитички положај српског народа. Без сумње ова ова питања су значајна и актуелна, а посебно када се посматрају

у међусобној вези. У том смислу, основна теза коју аутор заступа у овој књизи је да је тренутни неповољан геополитички положај Срба последица континуираног „расрбљивања“ односно растакања српског идентитета. Српско занемаривање свог сопства и одустајање од свог националног програма уз прихватање туђих пројеката довело је до феномена расрбљивања, односно до одвајања делова српског народа од којих су затим настајале нове нације (Хрвати, Бошњаци, Црногорци, а у будућности могуће и Војвођани). У складу са тим долази и до смањивања српских територија и протеривања преосталих Срба.

Суботић своју књигу почиње утврђивањем основних елемената српског идентитета. Полазећи од Хердеровог схватања нације као заједнице језика, за Суботића је основни елемент српског идентитета српски језик, при чему се ослања на традицију мишљења којој припадају Добровски, Шафарик, Копитар, Доситеј, Миклошич и други. Аутор безрезервно прихвата Вукове ставове о Србима три закона (вере), као и да су сви Срби штокавци и сви штокавци Срби. Тиме заступа став о одвојивости српског од хрватског језика који је заправо кајкавски, и указује да су Хрвати од Гаја до Јагића из политичких разлога прихватили српски као свој књижевни језик да би га

* Институт за политичке студије, Београд

затим прогласили за хрватски, а потом на Првом католичком састанку у Загребу 1900. године све католике који говоре тим језиком (српским) прогласили Хрватима. Овај догађај представља кључни моменат процеса расрбљивања. Суботић своју тезу о штокавцима католицима као Србима аргумендује позивајући се на безбројне примере Срба католика (од којих су неки били и свештеници) који су стварали на српском језику и који су себе сматрали Србима. Истовремено, аутор се позива и на истраживања већег броја слависта, филолога и етнолога који су сматрали да разлика између Срба и Хрвата није верска него језичка. Друга тежишна тачка српског идентитета је српско писмо односно ћирилица која је „темељ српске националне културе (стр. 23). У том смислу Срби се не смеју одрицати своје ћирилице, будући да је искорењивање ћирилице и наметање латиничног писма увек ишло напред са искорењивањем Срба. На овом месту аутор је изузетно пажљив, јер истичући значај ћирилице за српски идентитет не одбацује српску латиницу. Напротив, он сматра да је латиница алтернативно српско писмо, које су стандардизовали Вук и након њега Даничић, те да постоји српска латинична књижевност које се Срби не смеју одрицати. Остале кључне елементе српског идентитета Суботић

види у немањихкој традицији српске државности као и у традицијама модерне српске државе након 1804. године. И поред јасног става о Србима три вере, аутор признаје посебан значај СПЦ за очување српског националног бића, посебно у периоду турског ропства када је црква била једина српска институција. На крају Суботић сматра да је и српска држава „фактор идентитета“ полазећи од Хегеловог става да се уметност и наука не могу одвајати од државе, односно да су они само одређени моменти духовног бића државе, те према томе да су они сама држава. Суботић истина прихвата да су Срби успели да очувају своју националну свет и у дугом периоду отоманског ропства, те да је из српске националне свести на крају у XIX веку варскрсла српска држава, али ипак тврди да без националне државе нема културе ни идентитета. У том смислу српски задатак је духовно, економско, културно и политичко повезивање српске нације и припрема за стварање уједињене српске државе.

Када је поставио контуре онога што сматра за тежишне тачке српства, Суботић поставља питање у каквом стању се налази српска идеја. Његов одговор је поражавајућ. Наиме, он сматра да се српска идеја налази у стању распада, те да се народи који су настали од Срба понашају у на-

ционалном смисли зрелије него Срби. „Србија је у дубокој кризи, моралној, економској, политичкој и понајвише демографској“ (288). Незнајући много о својој историји, традицији, језику и књижевности један део омладине прихватио је западњачку слику о „српској кривици“. Ипак наду за спас Србије аутор види у оном (већем) патриотском делу српске омладине којој је национални идентитет битан. На основу свог схватања језика као кључног елемента националног идентитета, Суботић могућност обнове српске идеје види у обнови србистике, јер српски национални програм заснива се на српском језику. То заправо значи излазак из лавиринта југословенства, србокроатистике те исправљање историјских фалсификата. Без тога нема ништа ни од евроинтеграција на равноправној основи. Срби прво себи морају поставити питање шта се десило са њиховим идентитетом у Југославији. У том смислу Суботић разликује српску и хрватску верзију југословенске идеје. Српско схватање југословенске идеје подразумева постојање четири различита јужнословенска народа (Срба, Хрвата, Словенаца и Бугара), који говоре различитим језицима, али међу којима преваладава културна и политичка блискост. Српско схватање југословенства лагано је истиснуто током Првог светског рата, а победила је

штротсмајеровско-јагићевска парадигма србокроатистике коју прихватају и неки од најзначајнијих српских аутора, пре свих Скрелић. Ово хрватско схватање југословенства полази од хрватског напуштања свог кајавског језика и преузимања Вуковог народног језика који проглашавају за народни језик Хрвата, чиме су дошли у нераскидиву везу са Србима. Суботић истиче да је ова Гајева илирска, као и Штротсмајерова југословенска идеологија била географски детерминисана, односно да је брисање српско-хрватске етничке границе Хрватима и римокатоличкој цркви отворило врата за освајање српског етничког простора (53-54). Тиме Суботић успоставља везу између идентитета и геополитике, будући да јасно указује да је питање језика геополитичко питање. Такође, аутор се на овом месту врло вешто клони разних оптужби и јадиковања, те му се на терет не може ставити да упада у домен „теоретичара завере“. Он управо не штеди ни српске филологе, као ни српске политичаре који су слабо познавали Хрвате и на крају прихватили схватање о српском језику као о двоименом. Занимљиво је да аутор не штеди ни дело Виктора Новака за чију чувену књигу *Magnum Crimen* каже да је Србима супротставила католике као непријатеље и тиме сахранила идеју о Србима као це-

ловитом корпусу (65). Штросмајеровско схватање преовладало је у обе Југославије, а још увек је доминантно у Србији и готово свим српским институцијама, па чак и у Хашком трибуналу где се говори о БХС језику. Истовремено, свесни или несвесни баштинници штросмајеровог концепта су и данашњи другосрбијанси. Другим речима, једном покренута лавина више се није могла зауставити и истом логиком којом је од српског створен хрватски језик стварају се бошњачки, црногорски, македонски, а већ сутра можда и војвођански.

Да би додатно утемељио тезу о идентитету као геополитичком питању, аутор читаво поглавље посвећује Бењамину Калају и његовом пројекту стварања интегралне босанске нације током аустро-угарске окупације Босне и Херцеговине. Аутор указје да је Калајева управа свесно сузбијала српство, одвајала муслимане од Срба и приближавала их Хрватима уз инсистирање на бошњаштву као на националној и политичкој идеологији. Пред крај своје владавине Калај је напустио тезу о бошњаштву и прихватио тезу о међузависности муслимана и католика који су требали да чине противтежу Србима. Суботић закључује да су одлуке Берлинског конгреса на српском простору створиле две до данас актуелне константе: одвајање бо-

санских муслимана од Турске и онемогућавање њихове српске идентификације, и католичење и похрваћењивање Босне и Херцеговине. Тако је створен историјски и савремени босански геополитички троугао (85). Суботић даље показује да су Калајева концепције о босанској нацији и данас врло живе пре свега у делу савремених „бошњачких“ аутора Мухамеда Филиповића и Адиле Зулфикарпашића.

Ако су идентитет и геополитика уско повезани, аутоматски следи питање српског геополитичког положаја. Суботић ту даје логичан одговор. Ако је српска идеја у лошем стању, ствар не може добро стајати ни са српским геополитичким положајем. Народ који није сигуран ко је и шта је, не може препознати своје интересе, па према томе није у стању ни да их брани. У оцени тежине српског положаја аутор на више места истиче да је данашњи српски положај насличнији оном после Берлинског конгреса 1878. године када је Јован Цвијић констатовао да је Србија опкољена земља, а Срби ухапшен народ.

Аутор заступа тезу да је стварање Југославије велика српска грешка те да је Југославија „узрок српског дисконтинуитета у историјском, етничком, језичком и сваком другом смислу“ (124). Истовремено она је била експеримент пројектован за распад. А када се

творевина nastala na штросмајеровско-јагићевском темељу распала, наступило је расрбљивање српског етничког простора. На расрбљивање аутор гледа као на духовни геноцид над српским народом. Са једне стране од бивших Срба створене су нове нације, а остаци српског народа су прогонени. Дошло је до фрагментације и редуковања српског историјског и етничког простора. Србија је окружена творевинама које су према њој непријатељске. У том смислу Суботић се доста опширно бави случајевима Косова и Метохије и Црне Горе. На примеру косметског случаја аутор поново показује да се не ради само о кривици других, него и о незнању и неразумевању ситуације од стране српских политичара. У том смислу он подвлачи да је кључна грешка политичара ДОС-а што су косовски проблем посматрали као демократско питање. Српски политичари дуго нису схватили да се не ради о демократском питању нивоа људских права већ да је реч о појави дугог трајања, односно о стогодишњем прогону Срба те настојању Шиптара да издвоје Космет и створе Велику Албанију. Такође, суревњивост и сујета српских опозиционих лидера у Црној Гори, те њихова повремена јача или слабија сарадња са Ђукановићевим режимом значајно су допринели расрбљивању Црне Горе. Другим речима, Суботић је

спреман да објективно сагледа и српску кривицу за сопствени незавидан геополитички положај.

Када говори о мењању српског идентитета Суботић у факторе расрбљивања убраја и пројекат Сребреница, као и Хашки трибунал, који имају политичку и геополитичку функцију. Суботић сматра да Запад и евроатлантисти воде свој рат против Срба зато што у Србима види продужену руку Руса. Дакле, српски простор је само нека врста војнополитичког полигона НАТО, односно увежбавање за разбијање Русије. Полазећи од ове тезе Суботић даље закључује да се на овоме неће стати и да следи даља фрагментација српског простора (Рашка и Војводина).

Као једину светлу тачку аутор види Републику Српску. По његовом мишљењу стварање Републике Српске представља једину српску победу у рату за југословенско наслеђе. Суботић подвлачи да РС није настала у Дејтону него раније, те да је у Дејтону само потврђена. Истовремено он показује да је тако утемељена РС успела да одоли свим изазовима и покушајима да се укине. У том смислу Суботић сугерише да би и Србија требало да се угледа на РС. „Република Српска добро балансира између рационалности и здравог патриотизма, управо оно што Србији недостаје ... Додик не води никакву екстремистичку полити-

ку, већ је њихова позиција управо минималистичка и врло умерена ... И док се РС успешно супротставља евроамеричком државном инжењерингу, водећи преваходно рачуна о сопственом интересу, Србија на свом евроатланском путу 'без алтернативе', на извештан начин игнорише и подрива ту националну борбу Републике Српске " (270).

С тим у вези, Суботић нуди један број могућих решења, а то су замрзавање косметског питања, све док међународне околности не буду повољније по српску страну уз обавезно очување српских институција које постоје на Косову, као и обуставу сарадње са ЕУЛЕКС-ом, који ради на реализацији Ахтисаријевог плана. На ширем плану аутор се изјашњава против приступања Европској унији, будући да чланством у овој организацији Србија неће ништа добити. Поред тога, аутор држи да ЕУ није самосталан чинилац, већ да је под америчком контролом те да је она заправо амерички геополитички пројекат. Такође, он одбија могућност сарадње са НАТО пактом с обзиром да је та организација учествовала у нападима на Србе у РС Крајини, Републици Српској, и агресији на СР Југославију, те да су НАТО државе главни промотери независности Косова. Као алтернативу, Суботић предлаже чвршће са-

радњу са Русијом у оквирима ширег евроазијског повезивања.

У књизи *Идентитет и геополитичка стварност Срба*, Момчило Суботић изнео је не само своје виђење везе између идентитета и геополитике, него и својеврсну дијагнозу стања у коме се Срби и српски простор налазе, као и предлоге за побољшање српског геополитичког положаја. Тако се ова књига може сматрати и неком врстом српског националног програма који у кратким цртама прво предочава шта значи бити Србин, односно у чему се састоји српски идентитет, да би затим анализирао српски политички положај и дао предлоге за српско геостратешко позиционирање.